

Josep M. Espinàs: una vida a través dels articles

Carles Montpart Tura

El passat 7 de març Josep M. Espinàs va complir 86 anys. Com si es tractés d'un regal d'aniversari, la seva editorial dels darrers anys, La Campana, li va publicar el voluminós recull *Una vida articulada*, gairebé cinc-centes pàgines que constitueixen una excel·lent antologia de la producció articulística diària publicada per aquest autor al llarg de 36 anys. Un regal per a ell, i també per a cadascú de nosaltres, els lectors que, amb més o menys fidelitat o intermitències, l'hem anat seguint durant molts d'aquests anys, primer al diari *Avui*, des del seu naixement, el 23 d'abril de 1976, i posteriorment a *El Periódico de Catalunya*.

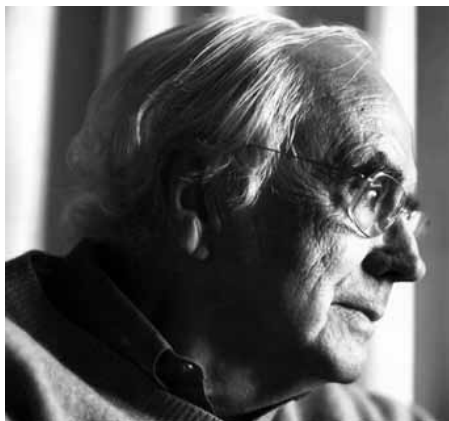
Un inici marcat per la novel·la

Josep M. Espinàs (Barcelona, 1927) ha estat un personatge polifacètic, ja que, a part de ser conegut com a escriptor de molts i variats gèneres, va ser un dels fundadors dels *Setze Jutges*, grup que inicià el moviment de la Nova Cançó, va exercir de periodista a *Destino* i a TV3, on va conduir el popular programa d'entrevistes *Identitats*, i també ha estat fundador d'Edicions La Campana. És, també, autor de diverses lletres de cançons —entre les quals la del popular himne del Barça— i de la traducció de nombroses cançons franceses. El que li ha donat més relleu públic —i segurament també

més lectors— ha estat, però, el seu vessant d'escriptor d'uns particulars llibres de viatges a partir de diversos itineraris fets a peu per ell mateix. En reconeixement de tota la seva trajectòria cultural, l'any 2002 Espinàs va rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

Malgrat això, i potser aquest és el seu vessant més desconegut actualment, Josep M. Espinàs és un escriptor que va iniciar la seva carrera literària en el camp de la novel·la, gènere que ha seguit conreant fins fa alguns anys. Amb la seva primera novel·la, *Com ganivets o flames* (1954, premi Joanot Martorell 1953) es va situar en l'òrbita de la narrativa realista, una estètica que va continuar amb *Dotze bumerangs* (1954), *El gandul* (1955), *Tots som iguals* (1956), *L'home de la guitarra* (1957), *Vestir-se per morir* (1958) i, potser la més celebrada de totes, *Combat de nit* (1959). Més endavant va publicar *L'últim replà* (1962, premi Sant Jordi 1961), *La collita del diable* (1968) i *Vermell i passa* (1992). Dins d'aquest àmbit, Espinàs també és autor dels reculls de narracions *Varietés* (1959, premi Víctor Català 1958), *Els joves i els altres* (1960) i *Un racó de paraigua* (1997). Un conjunt d'obres, doncs, considerable i d'una notable qualitat.

Josep M. Espinàs

Escriptor de llibres de viatges

Tal i com hem dit més amunt, però, Josep M. Espinàs, a part de la notorietat adquirida per la seva presència diària a la premsa i a la televisió, és conegut sobretot per haver creat pràcticament un gènere literari nou: la particular narració, entre purament descriptiva i intimista, d'un bon nombre de viatges a peu fets per diversos indrets catalans i peninsulars. És en aquests llibres on trobem un escriptor ja no tan interessat per inventar històries sinó per explicar, amb un estil cada cop més depurat, allò que veu —paisatges i gent, sobretot— mentre camina per un territori determinat. Alguns dels títols que han tingut més bona acceptació han estat *Viatge al Pirineu de Lleida* (1957), *Viatge al Priorat* (1962), *Viatge a la Segarra* (1972), *A peu per la Terra Alta* (1989), *A peu per la Llitera* (1990), *A peu per l'Alt Maestrat* (1991), *A peu pel País Basc* (2000), *A peu per Andalusia* (2003), *A peu per la Costa da Morte* (2004) i *A peu per Mallorca sense veure el mar* (2005, premi Lletra d'Or 2006). Es tracta d'uns llibres on l'autor, amb una prosa molt treballada però al mateix temps diàfana, ens acosta a la realitat que es va trobant en el seu camí. Per les seves pàgines hi desfilen personatges i llocs que esdevenen memorables. Viatgem a través dels ulls de l'autor, però sobretot a través de la seva particular mirada, sempre atenta i sensible a aquell element de la natura o a aquell gest humà que segurament a nosaltres ens hauria passat desapercebut. Una autèntica delícia tant per als amants de la bona literatura com per als interessats en la diversitat geogràfica i humana d'un lloc concret.

L'Espinàs més autobiogràfic

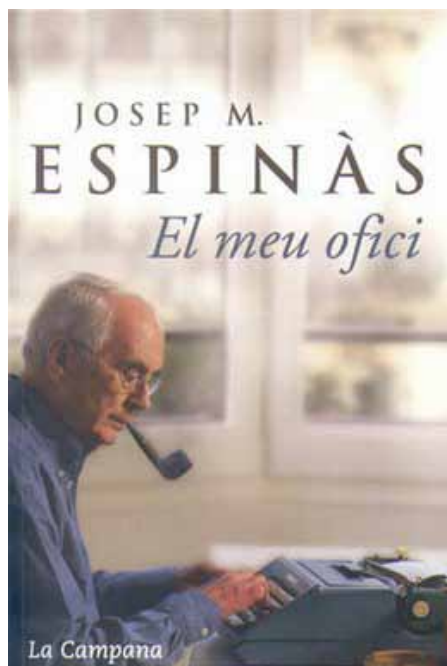
Un altre aspecte important de la producció literària de Josep M. Espinàs són els llibres de caràcter més memorialístic o autobiogràfic. Precisament pel fet que es tracta d'un autor que no sol donar gaires detalls de la seva vida estrictament privada, *El teu nom és Olga* (1986), format per un conjunt de cartes adreçades a la seva filla, afectada per la síndrome de Down, va ser una sorpresa i ha esdevingut una de les seves obres més llegides i traduïdes. Dins d'aquesta línia, més conreada com més anys ha anat fent l'autor, podem situar els títols *El nen de la plaça Ballot* (1988), *Inventari de jubilacions* (1992), *Temps afegit* (2001) i *I la festa segueix* (2009). En aquests darrers títols Espinàs ens presenta textos generalment força breus, diria que molt concentrats, on hi trobem una autèntica destil·lació d'opinions sobre multitud d'aspectes de la vida quotidiana, sempre a partir d'una prodigiosa capacitat d'observació i d'una gran claredat de judici. És molt interessant també *El meu ofici* (2008), on l'autor fa un seguit de reflexions al voltant de la seva manera d'encarar-se amb l'escriptura. Es tracta d'un conjunt de consideracions sobre el seu ofici —i aquí la tria del mot no és casual— que ens ajuden a entendre molt bé el seu estil i la seva pròpia evolució

com a escriptor. Lligat a aquest mateix tema, també val molt la pena llegir el recull *Relacions particulars*, en què Espinàs ens relata el record de moments viscuts amb Salvador Espriu, J.V. Foix, Miguel Delibes, Josep Pla, Camilo José Cela i Josep M. de Sagarra.

Articles a l'Avui i a El Periódico

El llibre que ens ha motivat aquest comentari, *Una vida articulada* (Edicions La Campana, 2013) és una obra que, en un cert sentit, entronca amb les que acabem d'esmentar. L'autor, que és conscient que té una edat molt avançada i que, amb les seves pròpies paraules, està vivint un "temps afegit", sent la necessitat d'anar fent balanç. En aquest cas la mirada enrere fa una mica de feredat per la quantitat: Espinàs ha escrit més d'11.000 columnes. Primer al diari *Avui*, a la secció "A la vora de...", entre l'abril de 1976 i el gener de 1999, i posteriorment a *El Periódico de Catalunya*, a la secció "Petit observatori", des de 1999 fins a l'actualitat. El volum que comentem reuneix textos escrits al llarg de 36 anys, des dels inicis fins a l'any 2012. Per tota aquesta extensa activitat Josep M. Espinàs va rebre el premi Ciutat de Barcelona

(1983) i el Premi d'Honor de la Comunicació de la Diputació de Barcelona (2007).

La feina, doncs, de fer una selecció d'articles es presentava complexa. En la meua opinió ha estat un encert de l'autor i de l'editora —Isabel Martí, amiga i companya de l'autor en molts dels seus viatges— el criteri de fer una tria de fragments d'articles, i no només d'articles sencers, que, un cop despullats de títol i de referències que podien ser secundàries o haver quedat obsoletes, es pogués llegir com un extens dietari on hi tinguessin cabuda la gran varietat dels temes tractats per l'escriptor al llarg de tots aquests anys. Es tracta, doncs, d'un llibre que, llegit tot seguit, permet copsar clarament els grans focus d'interès d'Espinàs i que ens revela una gran coherència en les seves opinions i judicis emesos en el transcurs de tots aquests anys. L'únic retret que podríem fer a l'edició és la manca d'un índex onomàstic i temàtic que en facilités la consulta quan pretenem buscar alguna dada concreta.

Ironia, simpatia

Espinàs, que reconeix que no té un tarannà especialment simpàtic, sí que es mostra sovint irònic, com

quan afirma que *"Fumar i viure són dues activitats tòxiques: l'única diferència és que viure és més comprovadament mortal que fumar"* (p.84) i en molts dels seus comentaris sobre el món de l'esport. També és una constant la seva defensa del sentit comú i de la mesura així com el rebuig i el seu escepticisme respecte dels extremismes de tot tipus, que sovint caricaturitza amb una gran eficàcia literària. En algun article, hi podem trobar fins i tot un ús de l'humor que ens recorda alguns contes de Pere Calders. En general és partidari, com Josep Pla, un dels seus autors més admirats, de la conservació enfront de la destrucció i es mostra en contra de l'originalitat i de la creativitat desaforada. Malgrat això, en la prosa de Josep M. Espinàs no trobarem mai cap mirada nostàlgica cap al passat —com a màxim, una lleu tendència a lamentar la pèrdua d'alguns rituals lligats a la quotidianitat—, però tampoc cap confiança en l'elaboració de plans de futur. Tant en la seva

vida personal com en la mirada més col·lectiva, l'autor es mostra sempre partidari de viure i gaudir al màxim del present. Un present que, diu sovint, és l'única realitat constatable. Les reflexions sobre el pas del temps, més nombroses en els articles dels últims anys, el porten a acceptar el fet de fer-se gran amb alegria però sense cap grandiloqüència, entenent que l'atzar li ha estat, senzillament, favorable.

La natura, la ciutat i el llenguatge

Espinàs extreu un bon nombre de les seves reflexions de l'observació feta en els seus passejos, tant ciutadans com els que du a terme per entorns més apartats. Ell, com un autèntic *flâneur*, se sent molt inspirat per la contemplació d'escenes de barri —del seu barri, l'Eixample de Barcelona— o per aquelles viscudes en les moltes ciutats europees que ha conegut, i es nega a acceptar la suposada superioritat literària del camp respecte de la ciutat. Defensa, doncs, la ciutat com un hàbitat que pot arribar a ser tan suggerent i acollidor com qualsevol indret rural. De la mateixa manera que podem trobar una certa dosi de poesia en la descripció de la meteorologia en un canvi d'estació o en l'esclat

www.electracaldense.com

Pl. Catalunya, 6
08140 Caldes de Montbui
Tels: 938 650 133
938 650 585
900 181 776

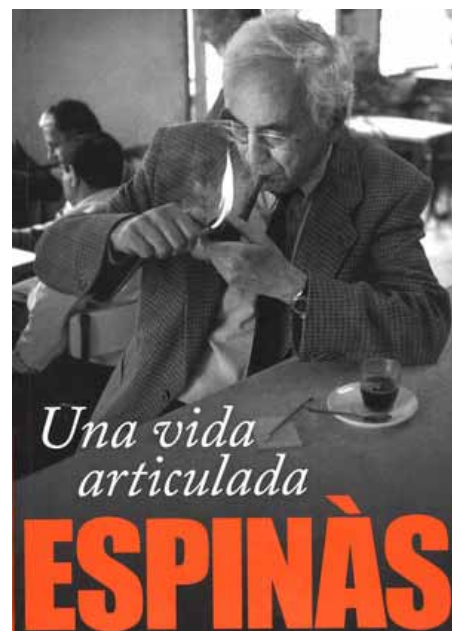

d'una tempesta (p. 136), l'autor ens pot arribar a emocionar amb l'evocació d'uns nens pobres de Hong Kong jugant amb un estel (p. 64). En tot cas, la natura que interessa a l'autor no és mai la geologia pura, sinó la natura dominada per la geografia humana.

Una altra de les constants en els textos de Josep M. Espinàs és la seva passió per la llengua, i especialment per les paraules. En molts dels articles, per començar a construir la seva reflexió, l'autor ens remet a la definició que dona el diccionari del concepte al qual es vol referir. És per aquest motiu que la seva admiració per l'obra lexicogràfica de Joan Coromines és molt present en els seus articles i que la referència al *Diccionari etimològic* és molt sovintejada. Per Espinàs és important la claredat d'estil, la precisió en les afirmacions, i l'ús del diccionari pren en les seves mans un caràcter gairebé estilístic. En aquest mateix sentit, no és estrany que els autors que més valora siguin Simenon, del qual destaca sobretot la seva capacitat de crear ambients amb poques paraules, Josep Pla —malgrat que no en comparteixi la seva tendència a la generalització i a l'abús de l'adjectiu—, Josep Maria de Sagarra, de qui defensa el seu coneixement a les escoles, i Miguel Delibes, en qui veu encarnat la puresa de l'idioma castellà.

La vida i l'obra

Finalment, podem destacar d'aquesta antologia dels articles d'Espinàs un conjunt de reflexions sobre la pròpia vida i l'obra literària que ha anat construint. Pel que fa al primer aspecte, com hem dit més amunt, Espinàs té poca tendència a parlar de la seva intimitat. Per això, encara que breus, són destacables l'emotiva descripció que fa del seu pare en motiu del seu vuitanta-unè aniversari o de la seva mare a partir del record d'una grip infantil. Quant al valor de la seva obra, en general l'autor tendeix a treure-hi transcendència, a considerar que no hi ha aplicat cap idea preconcebuda o aspiració concreta i que s'ha anat fent, naturalment, amb el temps. De totes formes, en algun moment expressa una certa recança pel fet que el conjunt dels seus articles no sigui una "obra" prou tinguda en compte. Segurament la necessitat de publicar l'antologia

que comentem té la voluntat d'incidir en aquesta consideració. Per la nostra part podem dir que la seva lectura esvaeix qualsevol dubte que es pugui tenir sobre la solidesa literària del conjunt de textos periodístics de Josep M. Espinàs, un autor que amb el seu conreu de l'article periodístic entronca amb la tradició literària, per exemple, del seu estimat Josep M. de Sagarra.

